

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XV. KÖTET. VII. SZÁM.

A MAGYAR ZENE TUDOMÁNYOS TÁRGYALÁSA.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

PONORI THEWREWK EMIL

RENDES TAGTÓL.

Ára 20 kr.

BUDAPEST

1890.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

I. k. I. Solon adótörvényéről. *Telŷy Ivántól.* 1867. 14 l. Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz *Telŷy Ivántól.* 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tárkányi J. Békától.* 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól.* 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk felállása *Toldy Ferencztől.* 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvéről. *Vambéry Ármintól.* 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól.* 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól.* Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztrai Mihálynak' edlíg ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szeneci Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől.* 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Samueltől.* 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-austriai kolostoroknak Magyarországot illető kézíratai- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól.* 1870. 43 l. 20 kr. (1867—1869.)

II. k. I. A Konstantinápolyból legújban érkezett négy Corvin-codextről. *Mátray Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értekezéséhez. *Finály Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. *Telŷy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint etikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növényntani névtár XVII. és XVII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölések módjairól. *Gr. Kuun Geza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szöveftejegyzések. *Szilády Áron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szénassy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A lefterekről. *Szilády Áron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlébeszéd Árvay Gergely felett. *Szvorényi József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár. (1869—1872.)

III. k. I. Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóitán. *Brassai Samuel* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Cséri János Barczai Akos fejedeleinhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében *Szabó Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlébeszéd Bitniz Lajos felett. *Szabó Imre* t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társalmi regény. Székfoglaló *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlébeszéd Engel József felett *Finály Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlébeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlébeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Geza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es ígék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 51 l. 20 kr. (1872—1873.)

IV. k. I. szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére. különös tekintettel a magyarra. *Brassai Samuel* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálimik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mivlése hazánkban. Székfoglaló *Bartal Antal* l. tagtól. 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletrol hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban

A MAGYAR ZENE TUDOMÁNYOS TÁRGYALÁSA.

PONORI THEWREWK EMIL

RENDES TAGTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

1890.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A magyar zene tudományos tárgyalása.

(Olvastatott a m. tud. akadémia 1889. dec. 3. tartott ülésén.)

Πάταξόν με, ἄκουσον δέ.

A magyar nemzetnek anyanyelvén kívül még egy másik anyanyelve is van: a magyar zene. Valamint amaz, úgy ez is a magyar genius jellemző alkotása. A zene nem tekintve nemzeti voltát, magában is, mint hatalmas művészet, a tudományos bűvárkodásnak rendkívül érdekes és fontos tárgya, hát még a mi zenénk, mely ránk nézve valóságos nemzeti kincs.

A zenetörténet és zenetan tehát méltó helyet foglal el a tudományos disciplinák között. Nem egy külföldi egyetemen látunk kitünő tudóst e tudomány előadására alkalmazva. Leghíresebb példakul említem néhai dr. Marx Bernát Adolfot a berlini, és dr. Hanslick Edét a bécsi egyetem rendes tanárát.

Ezennel különösen hangsúlyozom, hogy e disciplina, a menyiben nekünk magyaroknak saját zenénk van, mint ritka tulajdonokkal jeleskedő, Európaszerte elismert specialitás, részünkről kiváló gondozást érdemel, sőt mivoltát és történetét feltüntető részének tudományos kidolgozása egyenesen ránk magyarokra tartozik.

Előmunkálatok eddig is történtek. A M. Tudom. Akadémia e nemzeti ügy kellő méltatása következtében választotta meg zenénk tudósait: Mátray Gábort, Bartalus Istvánt és Bogisich Mihályt levelező tagjainak, nemzeti művelődésünk érdekében ajánlódkozta meg irodalmunkat a Mátray-megfejtette XVI. századbéli történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamainak, valamint Bartalus és Bogisich munkálatainak kiadásával.

Bármennyire elismerem e munkáknak kiváló érdemeit, még sem mondhatom azt, hogy zenénk tudományos tárgyalását ren-

desen és módszeresen megindítottuk, annál kevésbbé, hogy csak valamiképen is befejeztük volna. A kutatásnak eddigi eredményei csak egyes oszlopok a majdan elkészülő épület számára. Hogy ezen a téren mennyi a teendőnk, előadásom folyamában fog kiderülni.

Hogy valaki magát a magyar zene tudományos tanulmányozásának szentelhesse, szüksége van :

1. a zenénkre vonatkozó bel- és külföldi irodalmi művek ismeretére ;

2. a historiai kútfőkben található zenei adatok gyűjteményére ;

3. a régi időkből ránk maradt zenedarabok lehető teljes sorozatára ;

4. mai nép- és műzenénkben, valamint

5. a külföldi zenében és történetében való jártasságra.

A mi az irodalmat illeti, egyelőre, a míg teljesebb repertorium nincs, útba igazíthatja a kutatót a József főherceg Czigány nyelvtana függelékének IV. szakasza, mely a magyar zenéről és czigányzenéről szól.

Voltakép a Magyar zenészeti Lexikon volna arra hivatva, hogy első kalauz gyanánt szolgáljon ; de minthogy szigorú tudományos módszer nélkül készült, mindüntalan cserben hagyja az embert. Mennyire hiányos, annak behizonyítására elég annyit mondanom, hogy míg a zeneművészetre nézve értéktelen ocarinát is leírja, a tárogatót meg sem említi ; míg a zeneműkereskedőket is hosszú méltatásban részesíti : Tinódi, Lavotta, Csermák, Rózsavölgyi életrajzait és műveik ismertetését hiába keressük benne.

Irigykedve nézem a németeknek és francziáknak lexikonjait, melyek gyakran még magyar zene dolgában is jobban tájékoztatnak bennünket, mint saját munkáink. Például a magyar operáknak eddig teljes sorozatát csakis a Riemannféle Opernlexikonban találjuk meg.

A mi a történeti kútfőkben található adatokat illeti, azokhoz, kik okmánytáraink indexét készítik, azzal a kéréssel járulok, hogy a zenét ki ne felejtse belőle, mert ha e tartalomjegyzék útba nem igazít bennünket, a tudományos apparatus mindig csonka fog maradni.

Valamint nyelvtudományunknak Nyelvemléktárra volt szüksége, ép úgy szüksége van zenetudományunknak zenei emléktárra. Minthogy zenetudósaink e téren már sokat dolgoztak, mielőtt a már közzétett művek újabb, pontosabb és teljesebb kiadására gondolhatnánk, szükségünk van a kiadatlanok rendszeres összegyűjtésére és czélszerű közrebocsátására.

E kiadást annyiaval inkább kell óhajtánunk, mert épen oly dolgok vannak a kéziratgyűjteményekben elrejtve, melyek legbecesebb nemzeti kincseink közé tartoznak. Nem szomorú dolog-e az, hogy Csermák műveinek teljes gyűjteményét mindeddigelé nem birjuk. Már pedig Csermák, Liszt saját szavai szerint, «oly név, melyre Magyarországnak méltán büszkének kell lennie s valóban büszke is, mert az, ki e nevet viselte, valódi magyar geniusszal volt megáldva, s legnagyobb, leghalhatatlanabb zeneszerzője volt.» (Liszt, *A Czigányokról és a czigány zenéről Magyarországon*. Pest. 1861. 292. lap, a CXXVI. fejezet elején.)

Itt örömmel kell jelentenem, hogy az a szép compositio, melyről azt mondja Mátray a *XVI. századbéli magyar énekek* kiadásában (IV. lap), hogy gróf Győry László szentelé a budapesti Conservatorium műtárának (Czíme: *A fenyegető veszély*. Szerző Csermák Antal György. 1809.), nálam is megvan, még pedig eredeti kéziratban s nem zenekarra, hanem 1 hegedűre és zongorára alkalmazva. Ez az ábránd az 1809. évbeli insurrectióhoz irt nagyobb szabású zene-kép. Egyes szakaszai egyes jeleneteket jellemeznek, s a szerint vannak elnevezve. A «készület a veszedelem ellen» czimű Andante s egy rövidke Adagio után következik a *nemes felülése* czimű Allegro Spiritoso, mely abban a pilanatban szólaltatja meg a Rákóczi-motivumhoz hasonló fanfart, mikor az insurrectió nemesség lóra ül. Ez ébresztette bennem azt a gondolatot, melyet József főherczeg *Czigány nyelvtanához* szerkesztett Irodalmi kalauzomban lakonikus rövidséggel ki is fejeztem, hogy a Rákóczi motivumban alighanem a régi magyar lovassági szignál rejlik. A Rákóczi-nótában a mult csatáknak emlékét idézi fel; mert a magyar harczos világnak a riadója volt s ép azért válhatott később valóságos indulóvá. *)

*) Magyarázatomat Káldy Gyula is elfogadta, ki *A régi magyar zene kincseiből* czimű becses gyűjteményében, melyet nem győzők eléggé zené-

A ki Csermák műveinek kiadására akar vállalkozni, annak a következő adatokkal szolgálhatok.

Csermákról Czigány irodalmi kalauzom (József főherczeg Czigány nyelvtanához írt függelékem) 325. lap.

Siremlékének leírása Sebestyén Gábortól Felső-Magyarországi *Minerva* 1829. évfolyamában = Sebestyén Gábornak a Nemzeti muzeumban őrzött 888. számú kéziratában.

Magyar nóták Csermáktól, Hasznos Multságok 1824. I. félév 163. lap.

Művei közül tudtommal megjelentek a következők:

1. *Fris magyar. Régi magyar zene gyöngyei* I. 8—11. lap.
2. *Alegretto quasi Andante. Allegro-Andante.* u. o. 10—13. lap.
3. *Magyar induló.* u. o. I. 14—17. lap.
4. «Czermák 1811.» *Allegro.* u. o. II. 9. l.
5. Csermák. *Andante.* u. o. II. 19. l.
6. Csermák 1812. *Andante.* (Trio.) III. 3. l.
7. « *Allegro.* III. 5. l.
8. « *Allegro.* III. 13. l.
9. « *Andante* (Trioval). III. 17.
10. « *Allegro.* III. 21.
11. (?) *Andante* (Trioval). III. 25.
12. Csermák 1805. *Adagio.* IV. 5. l.
13. « 1803. *Allegro.* IV. 7. l.
14. « *Andante.* IV. 15. l.
15. « *Molto Andante.* V. 3. l..
16. « *sarkantyús verbünk.* V. 23. l.
17. « 1805. *Molto Andante.* V. 29. l.

Bartay Ede következő czimű kiadványában: «Zsombolyi Csekonics Jánosné Bárány Liphay Leona Ó Méltóságának 30 Eredeti Magyar Zenedarab Régi Magyar zeneszerzőktől, Bihari, Csermák,

szeink figyelmébe ajánlani, az eredeti Rákóczy-nótát is közli, a mint azt tárogatón fújták. V. ö. Fáy-gyűjt. IV. 21. s köv. l. Originalis Rákóczy Nóta. Rákóczy] Marsch. Ütközet. Beliebter Marsch für das löbl. k. k. Linieninfanterie-regiment fürst Esterházy, von dessen kappelmeister (Scholl) componirt und für das Pianonoforte zu 4 Händen eingerichtet von Fr. Edl. v. Decret. Wien. Mecchetti. — Hajdu László, *Zenészeti Lapok.* 1862. 17. sz. 9. l. Ábrányi Kornél *Magyar Szalon* 1885. 275—279. lap.

Lavotta, Rózsavölgyi, Ruzitska. s. a. t. Zongorára átirta Bartay Ede. Rózsavölgyi és társa sajátja Pesten Ára f. 3. uj p.»

Összesen itt 4 darab.

1. Lassu magyar a 15. l.

2. Verbung 16. l.

3. Verbung 17. l.

4. Verbung 18. l.

Káldy Gyulának: *A régi magyar zene kincseiből* című gyűjteményében:

Dobogó táncz (1805.) a II. füzet 39. lapján.

Palotás magyar (1810.) „ „ 45. „

Magyar táncznóta (1812.) „ „ 47. „

A nemzeti zenede műtárában a következő kéziratok vannak:

1728. számú: Boritekján: *Régi magyar nóták töredékei a XIX. század II. és III-ik tizedéről. Hegedűre* Csermak és Rózsavölgyi ecet. A pestbudai hangászegyleti zenedének szentelé Érdy János, a magyar Nemzeti Múzeum régiségosztályi őre 1858. Aug. 4. Magának a kéziratnak a címe: Nemzeti Tántzok 1822.

Maga a kézirat egy binio, egy ternio s megint egy binióból áll. Más szóval az első fogás 8 lapra, a második 12 lapra, a harmadik megint 8 lapra terjed. Az 1. fogás közepéből úgy látszik 4 lap hiányzik. A 4 lapra való oldaljegyzet szerint: «Itt a következő lap hiányzik.»

Az egész kézirat 24 számozatlan oldal. Három fogásból áll. Az első 8 lap: *Violino primo Hungrois*. 1. Trio. 2. 3. 4. *Verbunk*. 5. sz. után úgy látszik 4 oldal hiányzik. (Írónnal irt oldaljegyzet szerint: «Itt a következő lap hiányzik» 6. lap.) Frissen *Verbung*.

A 2-ik fogás 12 oldal. Mátray oldaljegyzete szerint «Ennek első és utolsó lapjai hiányzanak.» A nóták számozása után itélve (az I. fogásban a számozás 5-ig terjed, ez a 10. sz.-mal kezdődik) elül is hátul is két-két oldal hiányzik. A 4. oldalon álló 6. számhoz azt jegyzi Mátray: Hol lakik kend hugom asszony Kereszturban, az 5. oldalon álló 8. sz.-hoz: «Országunkban futkározó». A 3. fogás 4 oldalra terjed. Mátray szerint: «Ennek eleje és vége hiányzik.» Az első oldalon eredeti írásban: Majestoso. *Csermák*. 11. Adagio *Csermák*. 12. 2. old. *Csermák*. 13. A 4. oldalon Rosenthal (Mátray hozzá jegyzi: «Rózsavölgyi») Mestoso (olv. Maestoso) 19. E szám

azt bizonyítja hogy a fogás közepéből is 4 oldal hiányzik. Az utolsó oldalon álló 21. sz. *Andante* ról megjegyzem, hogy Bartay 30 eredeti magyar zenedarabja 38. lapján Rózsavölgyi-féle Lassú magyarnak van közölve. A kézirat utolsó félvén: «Majestoso. *Csermák*. 11.» «Adagio. *Csermák*. 12.» «*Csermák*. 13.»

4348. sz. Czime: *Ein Neuer Galanterie Solomässiger Verbung* sammt Trio für Ein Violoncello Solo Guittar und Violin Concertand. Vom Anton Georg Tschermák Genie Musziker. Mit Freiheit angetragener Widmung Dem Wohl Edl geborn, gnädigen Herrn Ignátz d'Végh k: ungarisch Stulweiszenburger löbl: Comitats Assessor und erster Notär. Alul e műtári jegyzet: «A nemzeti Zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János úr 1872.-ki dec. 24. Pestre érkezett 1873. január hó 9-én. Eredeti kézirat. Készült Vereben.» Az egész áll egy félvéből s két negyedívől.

4349. sz. Czime: *2 Ungarische Tanz Verbungs und 1 Frisen sammt Trio*. Der erste Verbung sammt dem Frissen sind ganz Neu und zw. für 1 Violin und 1 Bassettl Concertand. Gefällige Widmung zugehörig der Freiheits Widmung. Vom Anton Georg Csermák Edler d'Dluijk und Rouhans. Alul e műtári jegyzet: (Eredeti kézirat. Készült Vereben.) A nemzeti zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János úr 1872.-ki decz. 24. érkezett 1873.-ki január hó 9-én.» Az egész egy fél s egy negyedív.

4350. sz. Műtári czímlapja: *Egyreleg magyar és német nótákból fuvola-, hegedű- és kobozra* (értsd: violoncellóra). Szerzé s összeállítá 1810—1820 között Csermák Antal György (Eredeti kézírata a szerzőnek) 1 Fuvola 1 Violin 1 Cello. A nemzeti Zenedének küldé ajándékban t. cz. Verebi Végh János úr 1872.-ki decz. 24.; ide érkezett 1873. január hó 9-én. Az egész áll egy félvéből s két negyedívől. A legelső darab: «*Sogenante Ragoczi Melodie*» (Mátray hozzá jegyzé írónnal: «[nem igaz]»).

1351. sz. Czime: *Ein Neuer Deütscher Tanz sammt zween Trio und Coda. Für ein Violoncello und Violin*. Betittelt, die Beschirmung des heiligen Geistes. Angehörig unterthänigste Widmung, zur habenden Widmung. Vom Anton Georg Csermák Genie Musziker. (A műtári czímlapon. Eredeti kézírata a szerzőnek. Készült Vereben. 1 Violin 1 Cello. A nemzeti Zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János úr 1872.-ki dec. 24-én; ide érkezett 1873.-ki ja-

nuár hó 9-én.) Az egész két félívből áll. A második félív czímlapja: *Violoncello*.

Die Beschirmung des heiligen Geistes
hat von mir befählende Bestimmung,
und des ganz würdigen Spasses,
dammit werden gnädigster Herr Ignatz d' Végh belohnt und gewür-
diget mehreren Fleisses.
Sind und bleiben des 1-t erschafflichen Greisses (eingedenk)
seines besonders gehalten kreisses.
im Angesichte habenden Schweisses. Tunckar.

4352. sz. Műtári czímlapján: *Magyar nóták három vonó-
szerre*. Szerző Csermák Antal György (még józan éveiben) Vereben.
(A szerző saját kézírata) 1 Violino I-mo I-do II-do 1 Cello: A nem-
zeti zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János úr 1872-ki decz.
24-én; illetőleg január hó 9-én, midőn t. i. Pestre érkezett. A kéz-
írat három fogásból, mindenike 12 lapból áll. Az 1. fogás a «*Violino I-mo*» A 2-ik a «*Violino Secundo*». A 3-ik a «*Violoncello*».
Az egész zenemű 6 szóból áll. Az 1. Majestoso. Ez van rajzónnal
fölíbe írva: Szép (Gróf Fáy István jegyzéke). A rákövetkező Trio
végére meg «*Felséges*». A 2. sz. *Adagio. Trio*. A 3. sz. *Andante Riso-
luto poco Allegretto: Trio*. A 4. sz. *Tempo di Verbung. Grazioso.
Trio*. Az 5. sz. *Tarde. Trio*. A 6. sz. *Allegro* (az előtte való lapon
Attaca No. 6. Allegro jelölve. A rajzónnal irt megjegyzés szerint
Pompás. Pracht).

4353. sz. Eredeti czíme: *6 original Hungarischen Roman-
zen, Verbunk samt Trio für das Forte Piano* Unterthänigst gewid-
met Denen Hoch Edlen Hungarn von Chermák Antál Ao Domini
1809/10 in Budakeszt. A műtári jegyzet hozzá: A szerző eredeti
kézírata. A nemzeti zenedének küldé 1872. dec. 24. t. cz. Verebi
Végh János úr. Ide érkezett 1873. január hó 9-én az egész 8 lapra
terjedő fogás. A hangjegyek alsó oldalán, valamint a czímlapon is
legfölül három kereszt, mi szerzőnek katolikus voltát bizonyítja.
Az 1. szám *Tarde*. A 2. sz. *Andante. Verbunk*. A 3. sz. *Andantino*.
A 4. sz. *Allegro Spiritoso*. Az 5. sz. *Allegretto poco Andantino*.
A 6. sz. *Tempo di Verbunk*.

4355. sz. Czíme: *Sammlung von verschiedenen National
Ungarischen Tänze für das Piano Forte eingerichtet*. Miután bori-
tékján még ez van megjegyezve: «(1810—1830.)» «(A zöngjegy-

írás nagyon hasonlít Csermák Antal írásához.)». «A nemzeti zenedének küldé t. cz. Verebi Végh János úr 1872-ki dec. 24-én; ide érkezett 1873-ki január hó 9-kén. Az egész kézirat 18 oldalas fogásból áll. Az 1. szám *Lassú Magyar*. Trioval és figurával. *Friss Magy.*: No 2do (A rajzónnal írt jegyzet szerint: «Ezt Bihary is játszotta.» 3. frissen. 4. frissen. 5. frissen. 6. frissen. 7. frissen. 8. frissen. 9. frissen. 10. frissen. 11. frissen. 12. frissen. 13. friss Magy. 14. Scherzo Friss.

4356. sz. Czíme: *Ungarische Tänze von Verschiedenen Meistern* («Csermák, Bihari, Füredy» teszi hozzá Mátray). 2. *Vaechsel Walzer* von Ph. v. Hubovsky. 3. *Polonaise* («1820—1840» mondja a toldalék, valamint azt is, hogy «A nemzeti zenedének ajándékban küldé 1872-ki január hó 4. 7-én Selmezbányáról Gyurkovics Samu úr, m. kir. törvényszéki bíró). 18 oldalas füzet. Tartalma: Magyar Biharytól. *Adagio ma von troppo*. — von Csermak. *Maestoso*. — par Csermák *Tempo di Giusto*. — par Csermak. *Andante sostenuto*. — par Csermák. *Allegro*. — von L. Füredy. — *Andante*. *Allegro*. *Andante*. *Figura*. — von Bihary. — *Larghetto con Esspressione*. — *Alpensänger Walzer*. — *Wechsel Walzer* von Ph. Hubovszky. *Polonaise*. *Andante Maestoso*. Nro. 1. Nro 2. — von Bihary für das P. Forte gesetzt non Füredy. Nro 1. Nro 2.

4357. sz. Czíme: *Sammlung verschiedener Stücke für das Piano-Forte*. A hozzá toldott jegyzetek szerint: (Rákóczy-nóta, Lóczi Jancsi u. s. w.) *Csermak*. — (1830—1840.) — A nemzeti zenedének ajándékban küldé 1873-ki január hó 4. 7-kén Selmezbányáról Gyurkovics Samu kir. törvényszéki bíró úr. 20 oldalas füzet. Tartalma: *Rákóczy Adagio Maestoso* *Lassan keseregre*. *Frissecskén Trio*. — *Verbung Andante*. — *Verbung* von Fürst K. R. . . Tz. *Adagio*. — *Vidámon* Király Josephtól. — *Neujahrs Galoppe* von Jos. Lanner. — *Dudás Galoppe* von Ferd. Tomala.

4494. sz. Ez ama nevezetes zeneköltemény, melyet Mátray A XVI. századbeli magyar énekek dallamai Előszavának IV. lapján következőkép említ: «Két év előtt (t. i. 1857-ben) gróf Győry László úr több becses zeneművel együtt szintén Csermák Antal szerzeményeiből «Fenyegető veszély» című s négy vonósszerre írt ábrándját kéziratban (melyről eddig semmi tudomásunk nem volt) szentelé a pestbudai zenede műtárának. A conservatorium birtokában levő kézirat nem az eredeti. Mátraytól írt címlapján

az áll: A fenyegető veszély vagy a hazaszeretet. Nemzeti zenére alkalmazá, s 2 hegedű, barács és gordonkára írta, és a nemes Magyaroknak ajánlá Verseghen 1809-ben Csermák Antal György. Az egész hét fogásból áll. Az első a partitúra. Borítékos 16 lapra terjedő füzet. A többiek az egyes hangszereknek szóló részek. «Violino Imo. » két példányban: az egyik 7, a másik 9 írott lap. «Violino II do.» szintén 2 példányban, az egyik 7, a másik 9 írott lap. — «Viola» 9 írott lap. «Cello» 9 írott lap. A partitúrában következő czímek vannak:

A fenyegető veszély (Die drohende Gefahr).

Tardc. Tünődés a huzát fenyegető veszély fölött. (E czím Mátray kezeirása.)

Andte. Biztatás. (Mátraytól.)

Adagio, czím nélkül.

Allegro. Élénkülés (Mátraytól.)

Andante Grazioso. Kétkedés a kedvező eredmény felől (Mátray írása).

A 27-ik taktussal kezdődő pianissimohoz: *Bizalom a magyar hadsereg vitézségében* (Mátray írása).

Andantino. (Umarmung) *Átölelés* Mátraytól *Olelkezés-re* javítva.

Az ismétlés után: *Derűltség* (Mátray írása).

Allo Vivace. Más kéztől *Allegretto*-ra változtatva.

Magyar táncz (Mátray írása).

Meno mosso. Rumán táncz (Mátray írása).

Moderato (rajzónnal) *Tanz-Belustigung im Lager.* Fölötte: *Tánczmulatság a táborban* (rajzónnal).

Allegro non molto. Szláv táncz. Slovakisch. (Mátr.).

Moderato. Pihenés. (Mátr.).

Tempo di Verbung «Toborzó» (Mátr.).

Maestoso. Der Ruf in die Schlacht. Gyülekezés az ütközetre (Mátr.).

Allegro. Kuriere kommen an, und verkünden Siegesnachrichten. Durch Trompeten und eine lange Intrada. Futárok érkeznek dob s trombitaszó között győzelmi hírrel. — A tábort vidám zene inti indulóra (Mátray írása).

Az eredeti kézirat borítékostól 16 lapra terjedő fogás. Czíme: *Die drohende Gefahr oder die Vaterlandsliebe.* In National Musik

gesezt für 2 Violinen, Viola und Violoncello unterthänigst gewidmet Denen Hoch Edlen Hungarn vom Anton G. Csermák im Jahre 1809 in Versegh. A felső és alsó margón három kereszt. Más kéztől: «Eredeti kézirat 1809». Rajzónnal írt jegyzet: Viola hiányzik.»

«Violino 1mo» *Violino 2do és Violoncello egy-egy félv.* Az első lapon áll a legvégére való rész: *Allegro. «Kuriere kommen an und Sieges Nachrichten werden durch Trompeten und»*

Az egész zeneköltemény a következő részekből áll: *Die drohende Gefahr.*

Tarde. Andte. Adagio. Andante Grazioso. Umarmung. Alla Vivace. Tanz Belustigung im Lager, Allegro Slowakisch. Moderato. Tempo di Verbung. Majestoso Der Ruf in die Schlacht. Allegro. Kuriere kommen an und Sieges Nachrichten werden durch Trompeten und. — Végül Intrada recht lang.

E zeneköltemény, „mint már fönt mondtam, nálam is megvan ugyancsak kéziratban; de máskép hangszerelve és magyarul címezve. Bernáth Gáspár irományaival Gyulai Pálhoz került, Gyulai Pál meg nekem adta. Az egész 12 lapra terjedő füzet. Címe: «Az intézet veszedelem vagy Haza szeretete. Nemzeti Muzsikára, Mellyeket Forte Piánóra 1 Hegedűre Alázatosan ajánlja Az Magyar Nemességnek Chermák Antál 1809 esztendőbe.» Elején: Az intézet veszedelem. *Tarde.* Készüle, a veszedelem ellen. — *Adagio.* — *Allegro Spiritoso.* A Nemes fel ülése. — *Andante Grazioso* (Butsúzás a feleségektől, és ösztönözése a Nemesek . . — *Andantino.* Meg ölelése Nemzettségnek — *Allo Vivace* Az el menés. — *Tempo di Verbunk.* Vigasztaló tanz a táborba Verbunk. . — *Allegro Toth.* — *Modto Olah.* — *Tempo di Verbunk.* — *Majestoso.* A tsatára való hivas. — *Allegro.* A kurok jönnek és győzedelmes hireket dob és trombita szoval jelentik. Végül *Intrada ad libitum ex D . .* E feliratok igen tanuságosak. A mit Mátray Élénkülésnek keresztelte el, Csermák A Nemes felülésének azaz A nemesség lóraülésének mondta. Minthogy e tétel rhythmikus képlete rendkívül emlékeztet a Rákóczyra s ép akkor szólal meg, mikor lóra ülnek, abból (mint már mondtam), azt következtetem, hogy e képlet a magyar lovasság trombitaszignálja volt s a Rákóczy nótában ép azért csendül meg, mert a mult csatákra akar emlékeztetni.

A nemzeti Muzeumban is van Csermák-féle kézirat, de csak egy. (Említi Mátray XVI. századb. magy. énekek IV. lap.) Kéz-

irattári jelzése: 28 *Fol. Gall.* Címe: Thema con sex Variationes Hongraiss Nouveaux Pour Le Piano-Forte Avec Accompagnement de un Violon composés et Dediés Comtesse Charlotte de Gyulai par Antoine G. Csermák. A címlap belső oldalán e könyvtári hivatalos jegyzet: A Széchenyi-országos könyvtárnak szentelé mltsgos Gyulai Lajos Úr Ö Ng 1858. november 10-én.

Ha ma fölveti valaki azt a kérdést, melyik a legeslegrégbib zene-emlékünk, nines irodalmunkban munka, mely erre megfele lene. Már pedig, a ki a magyar zenét választja tudományos buvár kodásának tárgyaúl, ilyen s egyéb hasonló tájékoztatás nélkül el nem lehet. Valamint a magyar irodalom történetének elejen ott áll a Halotti beszéd, úgy a magyar zene történetének tanításánál is jogosan elvárjuk, hogy legrégbib zeneemlékünkkel megismertes senek bennünket.

Ilyen rendszeres útbaigazító gyűjtemények nélkül úgy va gyunk mint az építő művész, a ki maga kénytelen az építő anya got összehordani. A tudomány alaposabban, biztosabban és gyorsabban halad, ha historiai kiadványaink tárgymutatói, ha encyclo pædiai és műtörténeti munkáink a szükséges útbaigazítást rögtön megadják.

A fent felvetett kérdésre megfelelő, a rendelkezésemre álló kútfők alapján zeneemlékeink chronologiai sorrendjét követ kezőkép állapítottam meg. Magyar zene-emlékek:

A XIV. századból.

A párizsi Bibliothèque Nationalenak egy XIV. századbib kéz irata, mely Podhorszky Lajos tagtársunk tudósítása szerint une riche collection d'airs nationaux magyars dont la date est antérieure à l'arrivée des Bohémiens en Hongrie. (La Revue de l'Orient, 1889. jul. 28.). Ha ez a tudósítás igaznak bizonyul, a min nines mit kételkednünk, az említett kézirat közrebocsátása és megfejtése hazai tudományosságunknak legfőbb nemzeti köteleességei közé tartozik.

A XV. századból.

A Horváth Ádám-féle «Menj el, menj szegény magyar» kez detű dálnak zenéje Hunyadi János korából való, mikor a magyar uraknak nagy része tőle elpártolt Giskra kedvéért, tehát 1451 ből.

Horváth Ádám erre nézve «Holmi»-jának III. kötetét idézi, melyet azonban hiába kerestem. Bartalus olyan véleményt hallott felőle, hogy Horváthnak a kormánynyal különben is sok baja levén, csak a censura éber szeme elé akart fátyolt vonni. (Magyar Orpheus 10. és 75. lap). Ha Horváth a szövegre fogta, hogy Hunyadi János korából való, akkor értjük a dolgot, de ha pusztán a dallamra, még pedig a censura kedvéért, azt bizony ok nélkül cselekedte. Hogy volt egy Hunyadi nótája, bizonyítja Etédi S. Márton: Magyar Gyász (1813-iki kiad.) 136 lap, a mohácsi csatába induló Fehérről azt mondja, hogy

Galantai Tzigány volt a muzsikássa.

Szomorún vonatta Hunyadi nótáját.

A mellyel siratta Várnai tsatáját.

U. o. 153. lap: «Valaminthogy a mai Magyarok még emlékeznek a Rákóti Bertsényi nótájára: úgy azon időkben friss emlékezetben volt a Hunyadi, Bátori és Kenesi nótája.

A XVI. századból.

1538-ból Farkas Andrásnak *A szittyáknak Magyarországra s a zsidóknak Egyiptomból Kánaán földre bevezetésükről* szóló éneke.

1538—1552-ből 19 bibliai ének a Hoffgreff-gyűjteményből. Ezek közül Csükei Istvánnak *Illés prófétáról és Acháb királyról* szóló 1542. évbéli éneke a legrégibb magyar dallam, mely $\frac{3}{2}$ illetőleg $\frac{3}{4}$ taktusban mozog.

1550-ből Szebeni Ormprust Kristófnak *Gonosz asszonyembereknek erkölcsükről* való éneke.

1541—53-ból Tinódi Sebestyénnek 2 $\frac{1}{2}$ historiás éneke. Az eddig említett XVI. századbeli dallamokat megfejtette és közölte a M. Tud. Akadémia megbízásából Mátray Gábor, *Történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból* című kiadványában Pesten 1859.

1562. megjelent a Heckel-féle Lautenbuch 159. lapján: *Ein Ungerischer tantz.*

1583-ban az F. Paix-féle Orgeltabulaturban: Ungarescha. E két tánczdallamra, melyet Böhme Ferencz *Geschichte des Tanzes in Deutschland.* Leipz 1886. II. 36. lap újra közölt, ezenel én teszem szakembereinket legelőször figyelmesekké.

A XVII. századból.

1603. Bakfark egyik *Fantasiá*-ja. Megfejtette Bartalus István. Megfejtése még kiadatlan.

1672. *Kurucz tábori dal* a még kiadatlan Káldy Gyula-féle gyűjteményben, melynek czíme: A régi magyar zene kincseiből. (1672—1838-ig). Négy kézre írt zongorakísérettel (megjelent 1890. április elején, lásd alább 17. l.).

1696. «*Szent Gergely doktornak*» kezdetű falusi tanuló-gyermekek éneke mart. 12. A Mátray-féle Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye I. 42. sz. alatt.

A XVII. század végétől 1846-ig dívott «Buga Jakab éneke», a Mátray-féle *Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye* I. 43. sz. alatt.

Cantionale et Passionale Hungaricum. XVIII. századbeli egyházi énekek. Kiadta Bogisich Mihály. Akad. Értekezések X. 8. sz. Budapest; 1882.

Szegedi Ferencz Lénárt 1674. évbeli *Énekes könyve*. Ismereteti Bogisich Mihály. Akad. Értekezések XIII. 9. sz. Budapest. 1886.

A XVIII. századból.

1705. *Patyolat a kurucz*. Káldy gy. I. 9. l. Bartalus Orph. 1. l.

1708. *Haj! Rákóczi! Bercsényi!* Káldy gy. Bart. Orph. 1. l.

1709. *Bercsényi nótája*. Káldy gy. I. 13. l.

1709. *Rákóczi siralma*. Lásd fönt az 5. lap. való jegyzetet.

1710. *Őszi harmat után*. (Bujdosók éneke.) Káldy gy. I. 15. l.

Elejéről *Fut az oláh hegyoldalán stb. Árokszállásnál volt egy veszedelem. Verd meg uram verd meg. Fennyen tartod a nagy orrod*. Orph. 1—2.

Elejétől 1825-ig dívott *Most jöttem Erdélyből* kezdetű népdal. Mátray. Népd. I. 45. sz.

1728. *Lassu Magyar*, Czinka Pannától. Káldy gyűjt. I. 15. l.

1750. Egy csomó dal Bartalus Orpheusában.

A XVIII. század közepéről. A híres] *Chlopiczky-nóta*. Káldy gyűjt. I. 17. l.

1786. *Lavotta Első szerelme*. Lavottától. Káldy gyűjt. I. 21. l. —

1791. *Lakodalmas táncz*. " " " I. 21. l.

1792. *Hallgató magyar*. " " " I. 23. l.

1788—1808. időből: *Hadik obester nótája*. *Hatvágás verbunkos*, *Sarkantyús verbunkos*, *Huszár verbunkos*, *Húsztalléros verbunkos* (mind Biharitól), *Száz ember verbunkos* Öreg Boka András-tól; *Sárga csizmás Miska verbunkos*. Káldy gyűjt. I. 27—37. l.

1790—1846-ig dívott *Bodrog partján* kezdetű népdal. Mátray Népd. I. 44. sz.

Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. Akad. székfoglaló Bogisich Mihály 1. tagtól. Akad. Értekezések IX. 11. sz. Budapest. 1881.

Eszterházy Pál egyházi zenekölteményei. Lásd Bartalus István, Adalékok a magyar zene történelméhez. Akad. Értekezések X. 11. sz. Budapest. 1882. 36—77. lap.

A XIX. századból.

Magyar nóták Veszprém vármegyéből. Fortepiánóra alkalmaztattak Ruzitska Ignázt által. (Megjelent e század elején) 15 füzet, melyek 133 nótát foglalnak magukban, nevezetesen: Arnold B., Arnold György, Jászói Berczik Imre, Bihari János, Csermák Antal, Kleinmann, Krommer, Lavotta János, Liszt János. Papszász, Rosenthal (Rozsavölgyi) Márk, Ruzitska Ignác, Sárközi, Bocsári Svastics János és Taródi Pál zeneszerzőktől.

Mátray (Rothkrepf) Gábor kiadványai; *Magyar nóták fortepianóra*, *Pannonia*, *Hunnia*, *Flora* főcímek alatt. Összesen 10 füzet. Megjelentek Bécsben 1826—1830 közt Mechetti Péter és Czerny József műárosoknál. — *Magyar nóták fortepianóra* 1831—2. Folytatása a *Pannonia*, *Hunnia*, *Flora* füzeteknek. Kiadatlan. Lásd Bartalus, *Emlékbeszéd Mátray Gábor felett*. Budapest. 1877. 18. és 19. lap. — *Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye*. (Magyar és német szöveggel). Megjelent Pesten I. köt. 1. füz. 1852-ben., I. köt. 2. füz. 1854-ben, II. köt. 1. füz. 1858-ban. *Magyar népdalok gyűjteménye melodiájokkal együtt hangjegyekre írva*. Kiadatlan. Lásd Bartalus *Emlékbeszédje* 18. lap. Mátray irodalmi és zenészeti dolgozatainak teljes jegyzékét u. o. 15—20. lapon.

A Mohaupt Ágoston-féle gyűjtemény. Címe: *Magyar nemzeti tánczok, melyeket Csermák, Lavotta, Bihari és más kedvelt mesterek szerzettek*. Megjelent Pesten Lichtl Károlynál.

22 *Originelle Ungarische Nationaltänze für das Clavier:*
Wien. Im Verlage der k. k. privilegierten chemischen Druckerey
auf dem Graben im Paternostergässchen.

Gr. Fáy István, Régi magyar zene gyöngyei. Megjelent Bécsben Glögnél. Összesen 4 füzet.

30. *Eredeti Magyar Zenedarab Régi Magyar zeneszerzőktől*
Bihari, Csermák, Lavotta, Rózsavölgyi, Ruzitska. stb. Zongorára
átírta Bartay Ede. Rózsavölgyi és Társa sajtátja Pesten.

A régi magyar zene kincseiből (1672—1838-ig) Kuruc nóták
és dalok Thököly és Rákóczy korából Czinka Panna, Lavotta
János, Bihari János, Csermák Antal, öreg Boka András, Rózsavölgyi Márk és Szerdahelyi József szerzeményei. Zongorára 4 kézre
alkalmazta és átírta Káldy Gyula. (1890) Rózsavölgyi és Társa.
Budapest. Eddig 2 füzet.

A magyar zenét illetőleg egyéb idevágó kiadványokra nézve
lásd *Czigány Nyelvtan Románo Csibakéro Sziklaribe.* Írta József
főherczeg. Budapest 1888. 322—331. lap.

A Rákóczi-nótán kívül mindenesetre legbecsesebb ereklyénk
a XVIII. század elejéről az a dal, mely eddigelé a német népdalok
gyűjteményében szerepel, de melyről rhythmusi sajátosságánál fogva
A magyar zene rhythmusa című értekezésem 2. kiad. 36—37. lap-
ján azt bizonyítottam, hogy magyar dallam, mely a német népdalok
közt rhythmusával valóságos unicumot képez és tiltakozik az
ellen, hogy német eredetűnek tartsák.

Ertem a Prinz Eugen der edle Ritter kezdetű dalt. A német
élő népdalok közt a berlini Frauenzeitung II. évf. Nr. 6. 2. Blatt
szerint als Ältester verbleibt — soweit die Kunde reicht — «Prinz
Eugenius der edle Ritter,» angeblich von einem Brandenburgischen
Soldaten gedichtet, welcher unter dem Fürsten Leopold von
Dessau im Heere Eugens diente. Gewiss ist nur, dass der Anfang
des Textes mit der Melodie sich in einer Handschrift von 1719
befindet, betitelt: Musikalische Rüstkammer auf der Harfe. A bel-
grádi csata tudvalevőleg 1717. aug. 16 volt. A dal szövege hibásan
azt mondja, hogy: Am einundzwanzigsten August.

Mikor a magyar rhythmus sajátosságait fürkésztem, azt is ta-
pasztaltam, hogy zenénknek szabad mozgású rhythmusa azt is
megengedi, hogy $\frac{3}{4}$ -es és $\frac{2}{4}$ -es ütem egybekeljen, azaz hogy a dal
 $\frac{5}{4}$ ütemben mozogjon, a mi Európa egyéb zenéiben majdnem is-

meretlen, csak kivételesen műzenében fordul elő, míg a magyarban több jeles példában mutatkozik s így nem volt nehéz az említett Eugen-dalt magunknak visszahódítanunk.)*

Áttérek a magyar zene történetének korszakaira.

Bartalus szerint a magyar zene története következő korszakokra oszlik :

1. A choriambikus stíl korszaka. A honfoglalás előtti időtől a kereszténység gátot vető befolyásáig.

2. A historiás stíl az egyház és nyugati műveltség befolyása alatt.

3. A Tinódi-fele historiás (az újabb historiás) stíl.

4. Palotás stíl a lant meghonosulásával ; a) régi, b) új palotás.

5. A népies stíl, mely 1848-ban a palotás fölé emelkedett.

Mindegyikről volna mit elmondanom ; de az idő rövidsége miatt csak annyiban tehetem, a mennyiben további értekezésem az egyik v. másik korszakot érinti. De egyet mégis külön említek fel, t. i. a templombeli tánczot.

A budai zsinat egyik határozata megtiltotta, hogy a templomokban vagy temetőkben tánczot rendezzenek. Megjegyzem, hogy e templombeli táncz az egyház intézkedése következtében járult volt az isteni tisztelethez. Nem Ázsiából velünk jött szokás, hanem a nyugatról importált ünnepelő forma. A templombeli táncz a keresztény egyházban ősrégi. Szt. Pál apostolnak egy pár nyilatkozatából kimagyarázták, hogy a táncz meg van engedve az isteni tiszte-

*) Egy másik német népdalra, mely köz megvallás szerint magyar dallamu («Nach einer ungarischen Melodie») : Die Hussiten in Naumburg ugyancsak *A magyar rhythmus rendszere* 2. kiad. 37. lap figyelmeztettem zenetudósainkat. Micsoda időből való nem tudom. Szövege egy állítólag 1430 táján történt eseményre vonatkozik. Mikor Prokop Naumburg városát iszonyú pusztítással fenyegette, a naumburgiak Wolf nevű polgártársuk javaslatára az összes iskolás gyermekeket, számra 539-et, felöltöztették halotti ruhába, mindegyiknek a jobbábjába czitromot, baljába zöld ágat adtak s így küldték az ellenség táborába térden állva kegyelemért esdekelni. Ez a jelenet annyira meghatotta Procopot, hogy a város ostromát azonnal abbahagyta. Más tudósítások kétségbe vonják azt, hogy a husziták Naumburg alatt voltak, s az elmondott esetet ama háború idejébe teszik, melyet Szelid Frigyes testvérével Czivakodó Vilmostal később viselt.

let alkalmával és Georgios Thaumaturgos neocæsareai püspök a III. század derekán csakugyan divatba is hozta.

Ily templomi szent tánczoknak előtánczosa maga a püspök volt («præsul»). Eredetileg ezek a tánczok rendeltetésükhöz képest méltóságosak és ünnepiesek voltak; de később, minthogy többnyire a Vigiliákon éjtszaka rendezték, csakhamar botrányosakká fajultak. Ezt az elfajulást bizonyítja az egyháznak számos tiltakozása. Már 622-ből ismerünk zsinati határozatot, mely ezt a fajta ünnepet nem tartja keresztényinek, hanem a pogány Bacchus-ünnep utánzásának bélyegzi. III. Gergely pápa 731-ben, Zacharias pápa 741. decretumokat bocsátottak közre e féktelenség ellen és egyes püspökök irataikban a templomi tánczok ellen mint fertelmességek ellen küzdöttek. Bővebben értekezik erről Böhm Ferencz: *Geschichte des Tanzes in Deutschland* I. 15—19. lap v. ö. 95. lap.

A mi a temetőkben való tánczot illeti, tudnunk kell, hogy a temető a templom körül, a templom szomszédságában volt, s a mennyiben ez az ünnepi táncz meg nem történhetett magában a templomban, természetesen a temető mellett kellett azt eljátni. Egy XV. századbeli német prédikációban egyebek közt ezt is olvassuk: *es geschach zu Sachsenlande, als der Priester vff den cristabent das ampt an hube, waren etlich frowen vnd manne, die machent einen tantz vff dem kirchoff stb.* Sőt hogy a dolgot kényelmesebbé tegyék, a templom körül vagy a szomszédos temetőben sátrakat vertek, hogy a nap ellen védve legyenek; ezeket a sátrakat *ballatoriumoknak* vagy *choragiumoknak* hitták, mi a német Tanzboden-nek felel meg. (Lásd Böhm I. 95. és 15. lap.)

E szokás meghonosítása a mysteriumokkal kapcsolatos, a mit irodalmunk történetíróinak különös figyelmébe ajánlok.

Valamint a nyelvészetre nézve a népnyelv s a legrégibb nyelvemlékek, úgy a zene eredetét és nemzeti sajátságait kutató tudományra nézve a népdal és a nemzetinek bizonyuló legrégibb zeneemlékek a legbecsesebbek.

A műköltészet culturális termék s mint ilyen a külföldi szellemélet ébresztő, utánzásra, követésre indító hatása alatt áll. Szakaszott úgy vagyunk a műzenével is. Az idegen dolgoknak az ismerése fordítja csak igazán figyelmünket a magunkéra. *Wer fremde Sprachen nicht kennt, weiss nichts von seiner eigenen*, mondja Goethe s ezt a zenére és minden művészetre alkalmazhatjuk. Tehát ze-

nénkkel is úgy voltunk mint nyelvünkkel, melynek grammatikáját azelőtt idegen mintára irták. A helyett hogy a külföldi és a magyar zenét tüzetesen egybehasonlították s a kettő közti különbséget megjegyezték és okát keresték volna, a külföldi kátét erőszakolták a magyarra, s a mi annak meg nem felelt, azt egyszerűen szabálytalannak bélyegezték.

Nemcsak a közönséges életben, hanem a tudomány, a művészet haladásában is azt tapasztaljuk, hogy errando discimus. Utóbb kiderült, hogy grammatikai felfogást nagyon is tanulhatunk idegen munkákból; de nyelvünk törvényeit magából e nyelvből kell kiolvasnunk. A külföldi zene, mely oly bámulatos nagy művészetté fejlődött s mesterei sorában valódi szellemóriásokkal találkozunk, (csak közbevetőleg említem, hogy arra a kérdésre, mi volna nagyobb kár, Shakespeare vagy Beethoven műveinek elveszése, azt adták feleletül: Beethoven műveié, mi fölött kár vitatkozni, mert a veszteség egyáltalában pótolhatatlan volna), ez a bámulatos zene mondom rendkívül tanuságos és mivelő ránk nézve: a mi a magunk zenéjének nincs ellenére, annak a magunk zenéje is hasznát veheti, s az idegen remek példa ne szolgálj utánzásra, hanem analog, de nemzeti sajátágunknak megfelelő alkotásokra ösztönözzön.

A módszeresen készült descriptiv és összehasonlító zenetudomány mutatja nekünk saját zenénk lényeges sajátágait. E lényeges sajátágok alapján történik zenénk eredetét illető kérdésünk eldöntése.

A minő visszás volna az a nyelvészkedés, mely a népnyelvet figyelmen kívül hagyná, ép olyan visszás a magyar zenének tudományos buvárlata, mely a magyar népzene, népdal tekintetbe vétele nélkül jár el. A tősgyökeres sajátágot egyesegyedül a népdal fogja nekünk megmutatni s bebizonyítani.

A nemzeti zene a nemzeti nyelvnek rhythmusi típusát mutatja. E tudományos meggyőződés, mondhatni, napjainkban már általános. A germán versben és zenében uralkodó Auftaktot, felütést, oly sajátágnak nézik, mely az első szótag gyakori hangsúlytalanságán alapszik. Ugyancsak a magyar nyelv hangsúlybeli törvényében találtam meg annak az okát, miért nincs népdalainkban felütés, és nyelvünk meg zenénk rhythmusbeli megegyezésében döntő bizonyítékát annak, hogy zenénk nem cigány, hanem törzökös magyar eredetű. Lásd eme kiadványaimat: *A hang mint*

műanyag. Költészet-zenészeti értekezés a magyar zene eredeti magyar voltának bebizonyításával. Pest 1866. 21—24 lap. *A magyar zene rhythmusa*. Második javított kiadás. Budapest 1881. József főherczeg Czigány nyelvtanához csatolt Irodalmi kalauzum 328—331. lap.

A minő rhythmusi képleteket mutatnak szavaink, ép olyanokat találunk zenénkben is. Következésképp nemcsak a choriambust, hanem az ép oly jellemző úgynevezett szökő-lejtít, a magyar diambust, amphibrachyst és anapæstust is ide kell sorolnunk.

Zenénk első korszakát tehát vagy sehogy se jellemezzük, mert semmiféle adataink nincsenek róla, vagy nevezzük magyar rhythmusi korszaknak, a mennyiben jogunk van következtetni, hogy akkor még semmiféle idegen befolyás alatt nem állott.

Már az eddig mondottakból is sejthetni, hogy a zene nemzetiségének megítélésében a legeslegfőbb kriterium a rhythmus. Minden népnek legrégibb költészete táncz, játék és ének egyesüléséből áll. E három még nincs egymástól elválasztva: nincs még táncz dal nélkül, nincs még dal ének meg táncz nélkül. (Lásd *A magyar zene rhythmusa* 8—10. lap.) Világos tehát, hogy mind a táncz, mind a dal szövege, mind a dallam ugyanegy rhythmust vall. A hanganyag kosmopolitikus kelme: a dallam csak akkor válik nemzetivé, ha nemzeti szabása van, azt pedig a sajátosságos rhythmus adja meg. Ha régi zeneemléket találok, nem a hangfok szerinti képletek, nem a hangszin és harmonia az, mi engem arra határoz, hogy nemzeti zenénk tösgyökeres termékei közé iktassam, hanem a rhythmus. Ha azt látom, hogy rhythmusi sajátosságai ellenkeznek népdalaink és tánczdallamainkéval, Magyarországon keletkezettnek vagy magyar embertől eredőnek elismerhetem ugyan; de a törzsökös magyar zenéhez nem birom számítani. Magyarországi, de nem magyar zene. Így vagyok például a XVI. századbeli Saltarello ongaro-val. Látom, hogy magyarnak van elnevezve; érdeklődésem első pillanatra rendkívül nagy; de mihelyt a tudomány követelte módszer szerint vizsgálat alá fogom, örömöm csakhamar megcsappan; mert semmi magyarosat nem találok rajta. Valaki erre azt az ellenvetést tehetné, hogy rhythmusi rendszerem hézagos és azért tévedek az említett táncz-zene megítélésében. A tudomány törvényszéke előtt ilyen ellenvetés egészen jogos. Természetesen új vizsgálatot indítunk, vallatjuk a tanukat s ité-

letünket a vizsgálat eredményétől teszszük függővé. Magam keresem össze a mi az ellenvélemény mellett szólhat. Magam bizonyítom, hogy $\frac{3}{4}$ taktus nálunk már a Saltarello előtti évtizedekben található. Legrégibb példa reá Csükei Istvánnak Illés prófétáról és Acháb királyról szóló éneke 1542-ből. A második példa ismeretlen szerzőnek «Az átkok»-ról szóló éneke 1547-ből. A harmadik Armbrusztérnek Gonosz asszonyembereknek erkölcsükről szóló gúnydala 1550-ből.

Mind a három dallam nem a néptől ered, hanem műtermék. Tehát nem első, hanem csak másodrendű tanuk lehetnek; de mint ilyenek sem vallanak a Saltarello javára. A Saltarello felütéssel kezdődik és trochaikusan markirozza a tánczot. Csükei dallamában nincs felütés, és rhythmusi képletében molossus után jambus következik; tehát annyiban legalább magyarosan hangzik. Az 1547. évbeli dallam $\frac{3}{4}$ taktusban mozog ugyan, de eme taktusnak itt ionicus a minore-féle alakja van, melyről bebizonyítottam, hogy a magyar népzeneben is meghonosodott. (Lásd *A magyar zene rhythmusa* 35. lap.) Továbbá jól meg kell jegyeznünk, hogy ionicus a minore képletű dallamon magyar tánczot járnak, míg trochaikus $\frac{3}{4}$ markirozáson soha.

Végre ugyancsak a Saltarello korából fel bírok mutatni két magyar tánczot, mely az akkori magyar táncz-rhythmust csak olyannak jellemzi, a minő az mai nap is. Az egyik F. Paixnek 1583. megjelent Orgeltabulaturjában, a másik Heckelnek 1562. megjelent Lautenbuchjában van közölve. Ujra közli Böhm Gesch. d. Tanzes in Deutschland. II. 34. lap.

E bizonyítékaimra támaszkodva, úgy hiszem, jogosan állíthatom, hogy a felütéses $\frac{3}{4}$ -es Saltarello ongarot legalább is az idegenszerűség gyanúja terheli. Míg az idéztem két magyar táncz törzsökös magyar: ez magyar úri társaságok számára komponált idegen táncz zenének mutatkozik. Az én meggyőződéseim szerint tehát nem szabad azt mondanunk, hogy a XVI. században «a magyar zene páratlan, azaz olyan tánczczal is rendelkezett, melyről eddig semmit se tudtunk, sőt a melyet mint — stílellenest — tiltottunk,» (Bartalus, A zeneköltészet, 173. lap.) hanem igenis azt, hogy míg a magyar nép a maga tánczeit járta, a magyar úri körökben külföldi tánczok is meghonosodtak; de mikor a magyar zene törzsökös sajátosságairól van szó, természetesen ilyen külföldi por-

téka számba nem jöhet. Az «ongaro»-féle név ne ejtsen minket tévedésbe. Nem régiben is azt tapasztaltuk, hogy egy waltzert, mert rumán karmester componálta, világszerte rumán waltzernek neveztek.

Régi híres cigányaink ép úgy mint a maiak, kik nem a falusi magyar *nép*, hanem *úri*, vagy *városi* közönségnek muzsikálnak, nemcsak magyart, hanem idegen nótákat is húztak. Czinka Pannáról mondja a halálára irt latin vers hogy ha :

Stájer vagy német vagy francia tánczot akartak,

Ő egyaránt kész volt játszani bármelyikét.

Hát a magyar nótát! (Hej mostan is ámul a lelkem)

Azt csakugyan bűvös-bájos erővel adá.

A magyar palotás zene-féle elnevezés nem tesz, nem is akar különbséget tenni e zeneköltőinktől cultivált különböző fajta zenedarabok közt; nemesebb, művésziesebb technikájuk miatt s a miatt, hogy nálunk dívtak, magyar zenénkhez, jobban mondva műzenénkhez csatolja. Semmi kifogásom ellene; de az irodalomban is van ehhez fogható analogia, értem a fordításokat és idegen nyelvformákat. Nincs a világon nyelv, mely a régi classicus versformákat oly remekül tudná utánozni mint a magyar; a magyar költészet versidomainak tárgyalásánál okvetetlenül ezeket az alkotásokat is kell méltatnunk, de a magyar *nemzeti* versformával semmi szín alatt sem szabad összetéveszteniünk, mint azt valaki csakugyan elkövette, mikor Vörösmarty Szózatát magyar hangsúlyos tactusokra szabdalta.

Az elmondottakból, a miket még nagyon is ki lehetett volna bővíteni s nyomósabban igazolni, kiderül, hogy én a magyar zene tárgyalásában szigorú tudományos módszert sürgetek. Hogy mindazt, a mit zenetudósaink eddig nyújtottak, nagyra becsülöm; de zenetudományunk befejezettségének nem tekinthetem. A palotás zene fáradhatatlan kutatójának érdemeit magam is hirdetem, de azt a conclusióját, hogy kutatásai, melyek voltaképp csak azt bizonyítják, hogy a palotás zene idegen eredetű, hogy az olaszoktól indult ki s európai útjában hozzánk is eljutott s előkelő köreinkben meghonosodott s így a magyar műzene stílusának kifejlődésére közreműködött, hogy e kutatások mondom a cigány-kérdés megoldását fölöslegessé teszik, semmi szín alatt el nem fogadhatom. A palotás zene kérdésének semmi köze a magyar zene *eredetének*

kérdéséhez. Bartalus kutatásainak eredménye megáll, akár Lisztnek van igaza, akár nekünk, kik a magyar zene tősgyökeres voltát vitatjuk, s József főherczeg Czigány nyelvtanának függelékében be is bizonyítottuk.

Azzal az óhajtással fejezem be értekezésemet, hogy nemzeti zeneemlékeink, nevezetesen a Bibliothèque Nationale-ban őrzött magyar dalgyűjtemény és Csermák meg más nagy zeneköltőink kéziratban heverő remek compositiói a magyar tudomány és magyar művészet érdekében módszeres közrebocsátás útján mentől előbb közkinccsé váljanak.

A magyar zene olyan alkotása nemzeti geniusunknak, a melyre országvilág előtt büszkék lehetünk, azért kötelességünk is vele tüzetesen foglalkodnunk.

28 l. 15 kr. — IX. szám. Az ik-es igéről. *Barna Ferdinand* I. tagtól. 1857. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* I. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr. (1873—1875.)

V. k. I. szám. Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinand* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Samuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangsulyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinand* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékbeszéd Kriza János I. t. felett *Szász Károly* I. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* I. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. Aeschylus. *Télffy Iván* lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használata. *Barna Ferdinand* I. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* I. tagtól. 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. Bérczy Károly emlékezete. *Arany László* I. tagtól. (1875—1876.)

VI. k. I. szám. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A mandusk szertartásos könyve. *Bálint Gábortól* 10 kr. — A rómaiak satirájáról és satirairoikról. *Dr. Barna Ignác* I. tagtól 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldziher Ignác* I. tagtól. 50 kr. — V. Emlékbeszéd Jakab István I. t. fölött *Szász Károly* r. tagtól 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szilágyi István* I. tagtól. II. *Vassary Kolozstól*. III. *Révész Imre* I. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékbeszéd Mátray Gábor I. t. felett. *Bartalus István* I. tagtól 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszontagságai *Barna Ferdinand* I. tagtól 20 kr. — IX. Eranos. *Télffy Iván* I. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-es igéről. *Joannovics György* I. tagtól 40 kr. (1876.)

VII. k. I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinand* I. tagtól 50 kr. — II. Podhorszky Lajos magyar-sínai nyelvhasznolása. *Budenz József* r. tagtól. 10 kr. — III. Lessing (székfoglaló). *Zichy Antal* I. tagtól. 20 kr. — IV. Kapesolat a Magyar és szuomi irodalom között *Barna Ferdinand* I. tagtól 10 kr. — Néhány ösmivetségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinand* I. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. *Télffy Iván* I. tagtól. Ára 30 krajcár. — VII. A nevek új és új személynagairól. *Imre Sándor* I. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. *Vámbery Ármán* r. tagtól 10 kr. — X. Bátor László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Volf György* I. tagtól 10 kr.

VIII. k. I. Corvin-codexek. *Dr. Ábel Jenőtől*. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. *Barna Ferdinand* I. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. *Dr. Genetz Arvidtől*. 20 kr. — IV. Tanulmány a japáni művészetéről. *Gr. Zichy Ágosttól*. 1 frt. — V. Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben ellunyrt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmándon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lágy aspiraták phoneticus értékéről az ó-indben *Mayer Auréltól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. *Dr. Ábel Jenőtől*. 80 kr. — IX. Ujperzsa nyelvjárások. *Dr. Pozder Károlytól*. 50 kr. — X. Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

IX. k. I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetéén. *Dr. gr. Zichy Ágost* I. tagtól 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vámbery Ármán* r. tagtól. 30 kr. — A Kün-vagy Petrarka-codex és a kúnok. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Ó vallásunk főistenei. *Barna Ferdinand* I. tagtól 40 kr. — VIII. Schopenhauer aesthetikája *Dr. Ruzsicska Kálmántól* 10 kr. — IX. Ó vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F.* I. tagtól 30 kr. — X. Lessing mint philologus. *Dr. Kont Ignác*tól 30 kr. — XI. Magyar egyházi népekek a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bogisich Mihály* I. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zsigmond* I. tagtól 20 kr.

X. k. I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zsigmond* I. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar hűnmonda.

tól 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusaival. Miveltégtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) *Dr. Petz Vilmos* tanártól. 60 kr. — Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VIII. Canticale et Passionale Hungaricum. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 30 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elek* l. tagtól. 50 kr. — X. Emléke-zéd Klein Lipót Gyula kültag felett. *Dr. Heinrich Gusztáv* lev. tagtól. 40 kr. — XI. Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romantizmus. (Székfoglaló.) *Banóczi József* l. tagtól. 10 kr. — XIII. Ujabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr.

XI. k. I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — II. Ujgörög irodalmi termékek. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 40 kr. — III. Középkori görög verses regények. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Pozder Károlytól.* 50 kr. — V. A csuvasokról. *Vámbery Ármín* r. tagtól. 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Telegi Miklós mester magyar katechizmusa 1562-ik évből. *M. Lath Béla* l. tagtól. 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignác* l. tagtól. 50 kr. — IX. A Muhammedán jogtudomány eredetéről. *Goldziher Ignác* l. tagtól. 10 kr. — X. Vámbery Ármín «A magyarok eredete» című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. Válaszom Hunfalvy Pál bírálati megjegyzéseire. *Vámbery Ármín* r. tagtól. 30 kr.

XII. k. I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignác* l. tagtól. 60 kr. — II. Szombatos codexek. *Dr. Nagy Sándortól.* 30 kr. — III. A reflexív és vallásérkölesi elem a költészetben s Longfellow. Székfoglaló. *Szász Béla* l. tagtól. 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kunok Ignác* és *Munkácsi Bernáttól.* 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbery Ármín* r. tagtól. 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? *Volf György* l. tagtól. 50 kr. — VII. A kasztanuni-i török nyelvjárás. *Irtó Thury József.* 50 kr. — VIII. Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknel. *Telfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — IX. Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. *Kálmány Lajostól.* 20 kr. — X. A mondat dualismusa. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Gr. Kun Géza* t. tagtól. 40 kr. — XII. Isota Nogarola. (Székfoglaló.) *Ábel Jenő* l. tagtól. 50 kr.

XIII. k. I. Kudrun, a monda és az eposz. *Heinrich G.* l. tagtól. 40 kr. — II. A votják nép multja és jelene. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — III. Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. *Goldziher I.* l. tagtól. 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Ábel Jenő* l. tagtól. 50 kr. — V. A votjakok pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szarvas Gábor* r. tagtól. 10 kr. — VII. Egy kis viszhang Vámbery Ármín ur válaszára. *Budenz J.* r. tagtól. 20 kr. — VIII. Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. *Szily Klmán* r. tagtól. 10 kr. — IX. Szegedi Lénárt énekeskönyve. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — X. Szórendi tanulmányok. I. rész. *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — XI. A kisebb görög tragikusok tropusai. *Petz Vilmostól.* 10 kr. — XII. Heraclius, Rankavis Leon hellén drámája. *Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr.

XIV. k. I. Az ó- és középkori Terentius biographiák. *Ábel Jenőtől.* 40 kr. — II. Szórendi tanulmányok. II. rész. *Joannovics Györgytől.* 40 kr. — III. A mordva nép házassági szokásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — IV. Jelentés ujhellén munkáiról. *Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — V. Mythologiai nyomon a magyar nép nyelvében és szokásaiban. *Kálmány Lajostól.* 10 kr. — VI. Etymologicum magnum Romaniae. *Putnoky Miklóstól.* 20 kr. — VII. A magyar szótók. *Simonyi Zsigmondtól.* 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmondtól.* 20 kr. — IX. Szórend és accentus. *Brassai Sámuel* t. tagtól. 40 kr. — X. Három francia hellenista és a volapük. *Telfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — XI. Euhemeris reliquiæ. *Némethy Gézátl.* 60 kr. — XII. Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. *Vikár Bélától.* 40 kr.

XV. k. I. Az iszlam vallásos mozgalmak az első négy században. *Dr. Schreiner Márton* l. tagtól. 30 kr. — II. André Chénier költészete. *Haraszti Gyulától.* 1 frt 50 kr. — III. Kombinááló szóalkotás. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 40 kr. — IV. Az aranyos-